

Szabolcs András EGY RÉGI HÁZ

Az Opel család, már csak leányágon, sok kis családra szakadva szerte szóródott hazánkban, Európa más országaiba is jutott közülük, de élnek leszármazottak még a régi házban is.

A valamikor volt Opel ház málladozó vakolatú fele áll a Georgikon utcában. 1939-ben eladott nyugati felének helyén egy jellegtelen emeletes épület van. A maradvék ház éppen száz éves. Vakolata valamikor sárga volt. Ilyenre mondta Veres Péter, mikor a Helikoni Ünnepségek író vendégeként Keszthelyen járt: „Ebben a városban nagyon sok undorító Habsburg-sárga épület van.”

A Keszthelyre bevándorolt Opel család első ismert őse Németországban született 1708-ban, feltehetően Mistelgau községben. I. Opel Eberhard Bayreuthban pékmesterként ölt és dolgozott 1781-ben, 73 éves korában bekövetkezett haláláig. Elsősülött fia, aki a szent kereszttségben apja nevét kapta, nem folytatta mesterségét, a pékséget inkább fiatalabb testvéreére hagyta. Ő romantikusabb foglalkozást választott: uradalmi parforszvadász lett. Bár feladata nem a vad szilaj és bátor vágásban való üzése volt, hanem a kutyafalka terelgetése a falkanagy, a falkamester utasításai szerint.

II. Opel Eberhard Schmidt Borbála bayreuthi lányt vette feleségül. Elsősülött fiúk örökölte az Eberhard nevet. E gyermek már Bayreuth-ban született 1758. évben. Másodikként született János Miklós 1760. május 2-án. III. Opel Eberhard tengerre szállt és később tengerészkapitány lett. János Miklósból szabót nevelt.

Opel János Miklós inas évei múltával vándorlegényként bejárta jó-

formán egész Németországot. Huszonnégy éves volt, amikor apjuk 1784. október 11-én, 55 éves 5 hónapos és 5 napos korában meghalt. Ekkor tengerészkapitány bátyja tanácsára Hamburgba költözött, és ott váltotta ki iparát. Hosszú évek szorgos munkája eredményeként, 39 éves korában felvették a nagy, szabad Hanza város polgárai közé. A polgárjogért 40, az erről szóló oklevél kiállításáért 1 márkát kellett fizetnie, s ez akkoriban meglehetősen nagy összeg volt.

Sajnos az Opel család 1945-ig terjedő levéltárának értékeesebb darabjai, amiket az egyik leszármazott történezs gyűjtött össze, lakásának 1945-ben történt feldúlása alkalmával elvesztek. Szerencsére másolatuk egy másik leszármazottnál megmaradt, a családról készített rövid tanulmányban.

A hamburgi polgárjog megszerzésekor a város magisztrátusa előtt esküt kellett tenni. Az erről kiállított okmány így kezdődött:

„N.c. 709.-Mk. Kleser - Möller
BÜRGER EYD

Ich lave und Schwere tho Gott des Allmachtigen dat ich düssen Rahde und Düsser Stadt Will truw und hold Wessenm...” Az eskü szövege magyarul így hangozhatott: *Én mondom és esküszöm a Mindenható Istenre, hogy a város-hoz és annak tanácsához mindenkor hű leszek, tetteimmel, beszédeimmel csak a város javát művelem és mindent megteszek, hogy a várost kár ne érje, ha pedig ilyenről tudomást szerzek azt a város tanácsának hűen bejelentem. Évi adómat, illetékeket, törökadót, élelemadót és mindazt, mit a ta-*

nács a polgárságra törvényesen kivét, kötelességszerűen, pontosan befizetem.

Nagy erő volt ebben a polgári esküben. A mulasztókat letétele után - a kor szokásának megfelelően - már esküszegésért is büntetni lehetett.

Johann Nicolaus Opel csak a hamburgi polgárjog megszerzése után gondolt házasságra. Maria Johanna Geisler hamburgi polgárlányt vette feleségül, aki a háztartási munkát maradéktalanul ellátva, időt szakított versek írására is. Sajnos ezek is elpusztultak a családi archívum szétválásakor. Házasságukból három gyermek született: Johanna Christina Amália 1807. február 13-án, Johann Carl Anton 1809. szeptember 20-án, Emília 1811-ben. Csak a két idősebb születési adatait ismerjük, mert másolatban csak az ő keresztleveleik adatai maradtak meg.

A családi legenda szerint lett volna egy negyedik gyermek is, ez a fiú azonban 1806 és 1814 között Hamburgot ért végszes évtizedben elveszett. E gyászos évtizedben a nagy Hanza város lakosainak több mint a felét elvesztette. A negyedik gyermekről semmiféle írásos anyag nem maradt, emléke kizárólag szájhagyományként maradt fenn.

A derék Johann Nicolaus Opel sem volt hosszú életű, s gyermekeit nem tudta felnevelni. 1817-ben halt meg. Nyolc éves fia 1818. május 27-én a hamburgi evangélikus gyülekezet árvaházába került. Az árvák 16 éves korukig maradhattak az intézetben. Ott töltött éveik alatt elvégezték a német iskolarendszerben előírt általános iskolát. Szigorú körülmények között kellett élniük, melyek megedzették őket az élet viszontagságaira. Ruházatuk, elhelyezkedé-

sük, étkezésük szerény volt. Télen-nyáron a udvaron elhelyezett mosdóban kellett tisztálkodniuk. Tizenhat évet elérve konfirmáltak őket, kezükbe nyomták a bőrbekötött „Aufführungs Buch”-ot és mint az egyház teljes jogú tagjait léptették ki az életbe. Könyvükbe bejegyezték személyi adataikat, szorgalmukat, hűségüket, erkölcsüket és ügyességüket. Az adatokat a városi magisztrátus pecsétje és az árvákra felügyelő szenátor aláírása hitelesítette. Elbocsátásukkal az árvaházzal való kapcsolatuk nem szűnt meg, figyelemmel kísérték sorukat és amikor neveltjük önálló ipart kezdett, szükség esetén nagyobb segíellyel támogatták.

Johann Carl Anton Opel is megédződött az árvaházban, 1825. március 25-én felruházták, kezébe nyomták bőrbekötött kis könyvét és útjára bocsátották. Nagybátyja III. Eberhard Opel hajóskapitány tengerészinast akart belőle nevelni, és magával vitte egy helgolandi útjára. A hajó viharba került, a kis hajósna annyira megrémült a hatalmas, hajót gyötörő hullámoktól, (tengeri betegséget is kapott), hogy amikor végre szilárd talajt érzett lábai alatt, megfogadta, hogy soha többé hajóra nem száll.

Édesanyja ezután kereskedőnek szánta és elszerződtette Matthias Diederich Böttger hamburgi, Fischertweite 17. számú házában működő dohány nagykereskedő üzletébe. Itt a fiú nem tudta megszokni az erős dohány szagot. Végül elszegődött egy nyergesmesterhez inasnak. Sajnos az elvesztett „Aufführungs Buch”-ból, illetve a másolatából - ki tudja miért - hiányzott a 9. és 10. oldal, ezért nem tudhatjuk, hogy kinél tanulta a szilgyártó, nyerges szakmát. Édesanyja házában, a Langengasse 51 szám alatt lakott. Ekkor még élt mindkét leánytestvére. Inaséveinek befejeztével, Emília húgának halála évében, 1829. októberében, a kor szokásainak megfelelően, mint annak idején apja is tette, vándorolni kezdett. Vándorlásainak éveiben a karácsonyt odahaza töltötte.

A céhrendszerben megkivántak az iparoslegények vándorlását, ez nagyon jó hatással volt szakmai, de szellemi fejlődésükre is. Kimozdulva szűk környezetükből megismerkedhettek a nagyvilággal, vagy legalább saját országukkal, több szakmabeli műhelyben dolgozva elsajátíthatták a legújabb szakmai fogásokat, látóköriük kiszélesedett, s ha külföldre eljutottak, még nyelveket is tanultak. A céh vándorútjukon is vigyázott rájuk, figyelték útjukat, szakmai fejlődésüket. Minden városban, minden cégnek volt egy „Herbergje”, szállása, ahol ingyen lakhatott, sőt ha rászorult, csekély pénzzel is támogatták. A céh atyamestere állandóan ellenőrizte a legényszállást, és megtorolt minden erkölcsi kisiklást. Ha hosszabb a legény hosszabb időt kívánt a városban eltölteni, munkahelyet is szereztek neki.

J.C.A. Opel vándoréveinek vége felé érte utol az árvaház gondnokának Manó Niesének értesítése. Külföldi munkalehető-

séget ajánlott valamikori neveltjüknek. Festetics László gróf, a nagy Festetics György fia, fenék-pusztai ménéséhez, jól képzett szilgyártó és nyerges iparost keresett, felesége, a porosz királyi családból származott Hochenzollern Hochingen Josefa irt a családja által támogatott árvaházba és onnan kért szakembert. Az ifjú az ajánlatot elfogadta és fél Európát átutazva 1832-ben érkezett Keszthelyre. A gróf a jó megjelenésű, barna hajú és barna szemű legényt felfogadta, ideiglenesen uradalmi iparosnak alkalmazta, később véglegesítette.

A múlt század derekán Keszthelyen népes német iparos kolónia élt. Nagyrészük a Lehen városrészben, a mai Lehel utca környékén lakott. Ugyancsak népes zsidó kereskedő réteg is érkezett a városba. A zsidó kereskedők, ugyanúgy, mint a német iparosok, külön népcsoportot alkottak, a kereskedő családok nagy része is németül beszélt.

A német iparos családok csakhamar megkedvelték a világlátott, sokat tapasztalt, jó munkás, sokat kereső ifjú embert és kedvelt vendége lett a német kolónia lakóinak. Leginkább Koller uradalmi kádár, Kugler uradalmi kőfaragó, Lupersbeck uradalmi kovács, valamint a Prátscher családokhoz volt bejáratos.

Nincs adat arról, hol lakhatott és hol lehetett a műhelye, feltételezhető, hogy Kugler kőfaragó mester szomszédságában. Kuglerék nagy házat vittek, sok vendéget fogadtak, így a szerény ifjú inkább a második szomszédékhoz járt. Lupersbeckék két évvel előtte érkeztek Keszthelyre. Az asszonyt Schönhofer Erzsébetnek hívták. Rohoncra hívták el uradalmi kovácsnak a gróf. Josep kovácsmestert, feleségét és öt gyermekét, Jánost, Józsefet, Terézt, Annát és Erzsébetet, teljes bútorzatukkal az uradalom szekerei hozták Keszthelyre. Lupersbeck szívesen mesélte megérkezésük történetét, ennek egy jelenetét megörökítette a család kollektív emlékezte. A megőrzés oka biztosan a jelenet megrázó volta lehetett. A bevándorolt ős egyik unokája lejegyezte a kollektív emlékezet által megőrzött eseményt: Mikor a családot szállító szekérkaraván az alsópáhoki úton a Gáti domb alá érkezett, az anya és gyermekei döbbenetesen észlelték a dombtetőn álló három akasztófát és az azon függő két férfi és egy nő holttestét. A családfő csak annyit jegyzett meg: „Úgy látszik, ebben a városban rend van.” Az unoka megemlékezésén kívül szerepel ez a jelenet Sass Gábor főiskolai tanár visszaemlékezéseiben is, de a kijelentést nem Lupersbeck, hanem Opel szájába adva. Lupersbeckék hatodik gyermeke, Sándor már Keszthelyen született.

Az utcát, ahol Kuglerék és Lupersbeckék laktak, ma Georgikon utcának, akkor Tanárok utzának nevezték. Nem mintha tanárok laktak volna benne, hanem az utca közepén húzódott, az akkor még fedetlen árok, a tanú árok, az uradalom és a város területe között. Északi olda-

lán, a kastélypark hatalmas téglaképitéséhez tapadva volt az uradalom szállásháza, a mai Amazon szálloda, udvarán a postakocsi fogatváltó istállója, tőle nyugatra az uradalmi kovácsmester, ezt követően az erdőmester, majd Wagner Ferenc (talán az uradalmi szilgyártó), majd az uradalmi kőfaragó háza. Rohonc környékén, Sopron és Vas megyék határán, de még Stírriában is „hiencek”, vagy más néven „heancok” élnek. Nyelvjárásuk eltér a soproni „poncihterekétől”, amely nyelvjárás az osztrák-bajor dialektushoz tartozik. Külön dialektusként tartja számon a nyelvtudomány. A hiencek lakta területet a környező németek „Puklate Weltnek, vagy egyszerűen Heanzereinek nevezték. (Pupos világ, Heanc-ország). Lupersbeckék is hiencek voltak. Szerény igényű, istenfélő, munkás emberek, akik ugyan ragaszkodtak nemzetiségükhöz, de jó polgáriak voltak választott hazájuknak. Kedvelték a zenét, a meséket, és szívesen tréfálkoztak.

Johann Carl Anton Opel jó kezű iparos volt. Leszármazottai szerint ő lett volna a városban az első kocsigyártó. Ennek az állításnak ellentmondani látszik Benda Gyula: „A keszthelyi uradalom 1850 előtti hagyatéki és vagyoni összeírásai I. Keszthely 1711-1820.” című tanulmányának [Kiadó: Néprajzi Múzeum Bp. 1988.] 209. oldalán található megjegyzés. Karl Holzappel asztaloslegény hagyatékának árverésén Josef Putz „Wagnergesell”, kocsigyártó iparossegéd is vásárolt. Nem valószínű, hogy más városból utazott volna ide két hasznait ing vásárlására 1807. április 15-én. (A kérdés további kutatásra szorul, mert a tanulmány bevezetőjében a XXXV. oldalon közölt 1826-1828 közötti időszak iparági jegyzékében kocsigyártó iparos nem szerepel. A jegyzék említi két nyergesmestert, és 1828-ban egy szilgyártót.)

Az azonban biztos, hogy Johann jól kereső iparos volt. Unokájának elbeszélése szerint, aki sokszor látta a műhelyben dolgozni, és később belőle lett a műhely utolsó gazdája, nagyon jó kezű, szakmáját kiválóan ismerő, jó üzleti érzékkel bíró mesterember volt. Hét év elteltével azonban elfogta a honvágy - népünk szerint minden hét évben megújul az emberfia - és elhatározta haza utazik szeretett édesanyjához és Hamburgban váltja ki az engedélyt. Azonban már az első búcsúlátogatásakor megváltoztatta szándékát. Lupersbeck, vagy ahogyan később „megmagyarosította” nevét, Luperszbek József barátja igyekezett Jebeszélni tervéről. Ki tudja, mondotta neki, sikerül-e iparengedélyt váltani, különben is a céh csak nős embereknek engedi az iparengedély kiadását. Itt már állandó megrendelőköre van, ellátják megfelelő értékű munkával. Ki tudja, Hamburgban sikerül-e ezt újra kialakítani az ottani nagy konkurencia mellett. Itt már megbecsülik, ott most kellene kezdeni a megbecsülés kivívását. Mindez nem hatotta meg J.C.A. Opel, tartotta magát olyan jó mesterembernek, hogy

mindenhol megállja a helyét. Büszke volt apjától örökölt és csak megújítani szükséges hamburgi polgárjogára. Ekkor lépett közbe a család legidősebb leánygyermek, Terézia. E jelenetet a családi legendárium Marlitt E. stílusából vett szavakkal örökítette meg: Nyakába borult a 17 éves leány a búcsúzó legénynek. Sirva kérdezte: „Carl du gehst weg?? Bleibe hier!!” Az ifjú ekkor döbönt rá, hogy a kislányból már nagylány lett, már többet jelent neki is, mint gyermeklány játszópajtást. Nehezen mondta ki, de szavai szívből jöttek: „Rézi ich bleibe!!”

Az ifjú bejelentette árvaházának nő-szülési és önálló műhelyalapítási szándékát. 1839.május 24-en kelezett levelében a már említett Mano Niese árvaházi gondnok igazolásokat kért. Majd az Árvaház a bécsi Geymüller A.Co. bankház útján 702 tallért utalt át. Jó német szokás szerint 1840.augusztus 2-án házassági szerződést kötöttek. Ezt még úgy írták alá: „Karl Opel als Brauti - gam, Therezia Lupersbeck als Brauth..” Még aznap Kővágóórsre kocsiztak és az ottani evangélikus templomban házasságot kötöttek. Eskető lelkészük Horváth Zsigmond esperes, tanúik: Koller Tamás uradalmi kádár és „Lichtenvaller” György keszthelyi városi tanácsos. Utóbbi nevét azért tettem idézőjelbe, mert vagy a lelkész írta tévesen az anyakönyvbe, vagy - leírni is szégyellem - a jeles tanú már útközben úgy felöntött a garatra, hogy hibásan írta le a saját nevét.

A fiatalok házasságkötésük első évfordulóját azzal ünnepelték meg, hogy 720 ezüst forintért megvették a „Tanárok utjai” 532. számú házat. Az adásvételi szerződést 1841 .augusztus 14-én írták alá. A vételáron kívül kifizették a földesúr járandóságát is, ami „2 frt. 12 krajczárt” tett ki. A szerződést megerősítette Ferenczi János városbíró, Lichtenwalner György és Vlasits József városi tanácsosok, az uraság részéről Dessewffy Lajos ht. ügyvéd. A telken lévő két házat a csatolt képen láthatjuk. Belsejéről nincsen adatunk, de a Benda Gyula féle tanulmányban szereplő Nagy Imre szígyártó hagyatékát közlő 1789.november 21-i jegyzőkönyv útba igazíthat: „...2 szoba ... kideszkázva, ... egy kéményes konyha téglával padimentozva, az alatta boltos pince ... mindezek nádfödéire készítve.” A baloldalon álló, két ablakos, műhely és istálló földes padlás lehetett.

Házasságukból, ebben a házban négy gyermek született. Terézia 1842.VII.10-én, Károly 1843.XI.29.-én, Eduard 1845.VI.5-én és Gusztáv 1847.VII.27-én született. Eduard és Gusztáv nem élték meg az egy éves születésnapjukat.

II.

Két nemzetek a régi házban

Teltek-múltak az évek a Tanárok utcai két házban Luperschbreckéknél és Opeléknél. Mindkét család jól boldogult, gyarapodott. Az 532. számú telken álló Opel házban a két gyermek, Rézi és a kis Carl vidám hancúrozásának zaja néha túlharsogta a már több segéddel és inas-

Turcsányi Anna

Az Opper család

Opper Ernő, Jenő és Imre

sal dolgozó műhelyek zaját is. A két fiatalabb fiúcska korai halála meggyötörte ugyan a szülőket, de az idősebbekre szinte jótékony hatással volt, mert ez időtől kezdve jobban vigyáztak az életben maradtok lépteire.

Mikor összeházasodtak Johann Carl Anton Opel és neje Lupersbeck Therézia németül beszéltek egymással. Az asszony a gyermekek születését még németül írta be a családi bibliába, németül beszéltek az asszony szüleivel és németül leveleztek a hamburgiakkal is. Az idő múlásával a mester lassan megtanult magyarul. Igaz, élete végéig hibásan beszélt ezt a szép nyelvet.

Aztán mikor kitört a nagy magyar szabadság, ki tudja mi ütött a derék, jó, becsületes német iparosokba. Lupersbeck két fia beállt honvédek. József a Georgikon hallgatója volt, Sándor még gimnazista. Mindketten tanáraikkal együtt önként jelentkeztek a Keszthelyen megalakult 7-es zászlóaljba. Sándor akkor még alig volt 14 éves. Az öreg Lupersbeck kovács Tanárok utcai háza előtti lópatkoló fé-

szerben szinte éjjel nappal izzott a faszén-parázs, segédei megállás nélkül kovácsolták a lándzsavégeket és a huszár kardokat. Torma János, a korabeli feljegyzések szerint, 185 darabot, Fink János pedig 85 darabot készített. Az öreg Lupersbeck és veje pedig beálltak nemzetőrnek.

A keszthelyi nemzetőröknek nem jutott puska és minden fegyverük az a lándzsa volt, amit a város kovácsai készítettek. A vashegyeket hosszú fanyelekre ütötték és kiélezték, szíjból fogantyút helyeztek a nyélre, nehogy szúrásnál kiessen a kézből.

A míg a fiúk a zászlóaljba a Dráva vonalánál, majd onnan visszavonulóban a Jellasich ellen harcoló hadtestben harcoltak, apáik nemzetőrként Balogh Ferenc városbíró nemzetőrkapitány vezetésével szorgalmasan gyakorlatoztak. A veszély nagy volt, amikor a magyar sereg feladta a Dráva vonalat Jellasich 1848.szeptem-

ber 14-én Nagykanizsáig jutott. A visszavonuló Teleki Adám tábornoknak öt zászlóalj gyalogosa, 6 század huszára és 18 ágyúja volt. A Drávától egészen Keszthelyig hátrált, nem sok dicsőséget szerezve ezzel a magyar honvédségnek. Itt harcba szólították a nemzetőrséget. Három napi élelemmel felmálházva J.C.A. Opel is veük menetelt egészen a Gáti-dombig. Annak nyugati oldalán táboroztak le. Az ágyuk, három üteg 6-6 ágyúja, a Gáti-dombon, a Szt.Miklós temetőben, és a Plébánia földeken voltak felállítva. Teleki úgy vélte, Jellasich a régi kövezett hadi úton halad majd Buda felé. Amikor elrendelte, hogy a lövegeket a lápon keresztül vezető köves útra előre löjék be, éppen egy huszár jött vágatva Alsópáhok felől. Amikor eldördültek az első ágyúlövések és a huszár a közeibe csapódó lövedékek miatt éktelen ordítózásba kezdett, nemzetőreinknek nem kellett több, már az ágyúdörgés is elrémítette őket, azt sem tudták őket lövik-e, a huszár hozzájuk is elhallatszódó ordítását nem értve azt hitték, hogy már nyakukon az ellenség, szégyen ide - szégyen oda, bizony szétszaladtak. Voltak, akiket a Gyurgyikom majortól vertek vissza a rend csinálására odavezényelt huszárok. Ezt a „haditényt” nem nagyon írják le e korszak tudósítói, annál inkább emlegetik a „szőcsényi erdei csatát”. Hatvan keszthelyi polgár Balogh Ferenc városbíró vezetésével szabad csapatot alakított és szeptember 30-án hajnalban, lesből megtámadta Jellasich utóhadónak szekereit. A támadás sikerült. A trén parancsnoka elesett, legénysége megadta magát és az egész trén a keszthelyiek zsákmánya lett. Lett már fegyvere a keszthelyi nemzetőrségnek. Kapott egy puskát J.C.A. Opel is, akit azzal bízott meg a nemzetőr kapitány, hogy vezényelje a fogolykísérő csapatot. Veszprém-ben kellett azokat átadni az ottani magasabb honvéd parancsnokságnak. Becsülettel eleget tett e megbízatásnak, de élete végéig emlegette, milyen gondot okozott neki a puska; senki nem tanította meg hogyan kell azzal bánni. Barátai élete végéig tréfálkoztak vele, csúfolódva kérdezgetve: hogyan is volt az a nevezetes fogolykísérés? Ez volt azonban az utolsó hadicselekedete. Sógorai végig harcolták a szabadságharcot, és elkerültek Világosra is. Sándor könnyen megúsza, őt egy hatalmas rúgással engedték útjára, mondván: „Ezt a taknyost majd később is megtaláljuk.” József is hazajutott, de bujdosnia kellett. Útközben mindketten eltervesedtek, anyjuk az udvaron vetkőztette le őket és ruháikat azonnal elégette, de a Jóska által hazahozott puskát J.C.A. Opel, apósától kisérvé, éjjel titokban vitték ki a mai Kapernaum helyén volt Lupersbeck szőlőbe.

1849.szeptember 3-án Knezevich császári ezredes érkezett dandárjával Keszthelyre. A városbíró és mindenkit, aki a szabadságharc idején szerepet vállalt, vasra veretve szállíttatta Pestre. A városban a katonai közigazgatás 1850.június 12-ig

tartott. Ezt váltotta fel a plágári közigazgatás. Zala megyében Bogay Lajos, a hírhedt „pecsovics” érzelmi ügyvéd lett a megyefőnök. Ő nyugatról másodsomszédja volt a „hamburginak”, és kettejük között lakott Kugler kőfaragó, akit 1848.május 24-én választottak meg városbírónak, Ferenczi János ellenében. A nagyhatalmú megyefőnök Kuglerből továbbra is városbíróvá kreált és helyettesének J.C.A. Opel nevezte ki. Ő lett az Opel család első városi hivatalos viselő tagja.

Jellemző arra a korra, hogy amikor az önkényuralom ruházott rá közhivatalra, akkor lett a német polgárból magyar városi polgár. Szakállt növesztett, mert akkoriban rendőri tilalom ellenére is divatba jött a Kossuth-szakáll növesztése. Unokája visszaemlékezései szerint, ettől kezdve legényeihez, inasaihoz, de még a családjához is magyarul beszélt. „Nagy magyarsága” azonban nem gátolta meg abban, hogy a városba érkező császárt, I.Ferenc Józsefet, a kastély előtti diadalkapu előtt városbíró társával ne fogadja. Arról már nem tesz említést a visszaemlékezés, hogy melyikük köszöntötte az akkor még zsarnok osztrák császárt.

Szinte hihetetlen, de annyira magyarrá változott érzelmeiben, hogy fiát, akinek pedig nemcsak „apanyelve”, de anyanyelve is német kellett legyen, és kilenc éves korában még nem tudott rendesen németül, mentegeti hamburgi édesanyja és nővére előtt, amiért még nem tanult meg helyesen németül levelet írni. Keszthelyen nem egyedül ő változott „magyarrá”. Az Opel család irataiból 60 német iparos család nevét lehetett kigyűjteni. Benda Gyula idézett tanulmányának első kötetéből a német származású iparos családok számát 198-ra sikerült kiegészíteni. Családonként 5 főt számítva ez a szám 990 német nemzetiségű lakost jelentene, de az 1851-es népszámláláskor csak 51 fő vallotta magát németnek.

E népszámlálás adatai szerint Keszthelyen és a Polgárvárosban (Kiskeszthelyen) 3285 katolikus, 582 zsidó, 53 evangélikus és 21 református vallású polgár írtak össze. Az 582 zsidó vallású polgárnak is német neve kellett legyen. II.József koronázatlan királyunk 1787.július 23-i rendelete ugyanis előírta, hogy minden zsidó német vezetéknevet köteles felvenni. Ez azonban nem érinti az előző bekezdésben leírt adatokat, mert a népszámlálás a zsidókat külön nemzetiségnek tüntette akkor fel. A népadó hivatalok „packázásai” miatt akkoriban a zsidó családi nevek jól elkülöníthetőek voltak a bevándorolt osztrák vagy német családokétól.

Benda Gyula: *„A keszthelyi uradalom 1850 előtti hagyatéki és vagyoni összeírásai I.Keszthely 1711-1820.”* című könyvében (Néprajzi Múzeum Bp. 1988.) XXXIV oldalán, 1828-ban 220 főre becsüli az iparosokat s mivel közismert, hogy akkoriban az iparral foglalkozók németek voltak, a fenti 198-as szám valószínűleg tekinthető.

A városoknak az 1860-ban kiadott császári patens visszaadta a bíróválasztás jogát. Keszthely 1861.február 19-én, a szudanémet származású és 1841-ben bevándorolt, Reischl Vencel sörgyárost választotta meg városbírónak, aki ezután 32 éven át, haláláig töltötte be ezt a tisztséget. Az immáron véglegesen Opel Károlyra vált, valamikori „hamburgi legény”, belátva, hogy rossz időszakban vállalt közhivatal, vissza akart vonulni a közéletből, családjával, üzleti ügyeivel foglalkozva. Nem csökkent azonban hitbéli buzgósága. Összetartotta evangélikus hittestvéreit, szervezte nagy ünnepeiket, a kővágóörsi templomba utazásait. Lovas fogatokon hajtottak oda. Ebben az időben csak katolikus vallásúak laktak Keszthelyen, a bevándorolt iparosokat, akik az evangélikus hitet vallották, a keszthelyiek egyszerűen csak Opel vallásúaknak nevezték.

A műhelyével nem volt gond. Az uradalom minden, az ő szakmájába való munkát vele végeztetett, és megrendelői közé tartoztak messze környék földbirtokosai is. Keresetéből a cserzei hártárban és a keszthelyi Zámorban is földet vásárolt.

Gondja csak a gyermekeinek jövőjével kapcsolatban volt. Leánya vőlegény jelöltjeit nagyon megválogatta. Fiából, az uradalmi intézők tanácsára hallgatva eleinte gazdatisztet akart nevelni, de a fiú sem a keszthelyi premontrai algimnáziumban, sem később a soproni evangélikus lyceumban nem jeleskedett. Ezért 1860-ban sógorához, Stoczek kocsigyártóhoz adta inasnak, Nagykanizsára. Majd egy év múltával magához vette saját műhelyébe. Mivel ő maga sem volt katona, fiát is szeretne volna megkímélni az akkoriban kötelező négy éves katonai szolgálat alól. Az egészséges, jóvágású legényt nehéz feladat volt a katonai szolgálat alól mentesíteni. Más kellett állítani szolgálatra helyette. Egy kisebb vagyont költött el, amíg a mentesítést sikerült elérnie. Mikor a fia 19 éves lett, kiváltották a „vándorlókönyvét”. Keszthelyen a szatterek (nyergesek), kovácsok és bognárok egy céhbe tömörültek. A céh atyamestere Farkas József volt, helyettese pedig sógora Luperszbek Sándor kovácsmester. A vándorlókönyv két nyelven íródott, magyarul és németül. Az 1871-ben kiállított igazolást 15 krajcáros bélyeg és a város pecsétje hitelesítette. Ebben a vándorlókönyvben még a fiú neve is egy p betűvel van bejegyezve. A legény, személyleírása szerint, magas termetű, barnás arcú, szőke hajú, kék szemű, rendes orra és szája van, bajusztalan és szakálltalan.

Időközben férjhez adta Terézia leányát Amtmann János légrádi tanítóhoz.

Nővére, Opel Amália, férjezett Hinschné, édesanyjuk és porosz őrnagy halála után Keszthelyre költözött. Jó nevelést kaphatott, mert itt német és francia nyelvleckék adásával tartja fent magát. Külön lakást bérelt a 62 éves hölgy, de gyakori vendége öccse házában.

A fiú vándorútja is véget ért. Igaz nem járt be annyi várost, mint atyja és nem dolgozott annyi jó szakembernél mint ő. Itt volt az ideje megnősülésének. Ez azonban újabb nehézségekkel járt. Keszthelyen és környékén nem akadt evangélikus vallású hajadon, J.C.A. Opel, ámbar nevezhetjük már joggal Opel Károlynak is, ragaszkodott ősei hitéhez - nem úgy mint kései utódai - és kikötötte, hogy menyecsként csak evangélikus lehet. 1871-ben Nagy István keszthelyi bábos révén megismerkedett a fiú Turtsányi Anna Júliával, a tési evangélikus lelkész leányával. A leány nagybátyja, Bersenyi Miklós sömjéni föld-birtokos, ügyvéd, egyházfelügyelő megszövegezi a házassági szerződést. Ezt az okmányt a vőlegény már úgy írja alá „Oppel Károly”, imígyen magyarosítva meg német nevét. A szerződés tanúi: özvegy Turtsányi Gáborné született Berzsényi Eszter, Vidt Endréné és Berzsényi Miklós.

Az ifjú házások a valamikori „Gatya-szalajtónak, majd Tapolcainak, később Vaszary Kólosnak, később Vöröshadseregnek, jelenleg Szalasztónak nevezett utca, régi számozás szerinti 7.számú házában béreltek lakást és műhelyt.

A kisváros asszonyai és leányai meglátva az idegenből hozott ifiasszony sudár természetét, fitymálva mesélték: „No, meghozta az ifjú Oppel tudóbajos feleségét.” Ez a „tudóbajos feleség” 10 gyermeket szült és közülük nyolcat felnevelt.

Az ifjaknak azonban nem ment jól az üzlet. Az uradalom és a környékbeli birtokok is kitarítottak a megszokott kiváló munkát végző apánál. Reászorultak az apai segítségre, s mikor megszületett az első gyermek, nővére Amtmann Jánosné Opel Teréz rábeszélte az apát is és a fiút is, egyesítsék műhelyeiket, a fiatalok is költözzenek az 1881.májusa óta Kanizsainak nevezett utcába.

Ifjú Oppel Károly, ahogyan akkoriban magát nevezte, gyermekeinek születését nem a családi Bibliába írta, hanem egy papírlapra. Ez becses tárgya az „Oppel család irattárának”. A feljegyzések azonosak, csak a nevek, dátumok és a horoszkópra utalás változik. „Isten kegyelméből megszületett Jan.21. regvei fél hatórakor 1874 Károly Géza nevű fiam. Megkereszteltetett Jan 21 -én délután 2 órakor, Halak jegye alatt szerdai napon.”

Házasságuk első 16 évében, amint már írtuk, 10 gyermek született. Közülük kettő, az ikerszületésből származott Jenő Gyula, és a három és fél évvel később született Teréz Eszter csecsemő korukban haláltak meg. A többiek sikertelenül felnevelni. Közülük öten hatvan éven felül és hárman nyolcvan éven felüli kort éltek meg. A legmagasabb kort Eszter Matild élte meg, aki 89 éves korában tért meg őseihez.

Két család összeköltözése után az ifiasszonyt teljesen lefoglalta a gyermekekkel való foglalkozás, így a közös háztartásukat Luperszbe Terézia vezette. Mint jó gazdaasszonynak, mindig tele volt

az éléskamrája. Szükség is volt arra, mert ahogyan sorban születtek a gyermekek, egyre többen ültek a családi asztal közül. A régi partiarhális világban délben valamennyien együtt étkeztek. A családi asztalnál ültek a műhely segédei, inasai és a belső személyzet, a két nagyszülő, a két szülő, rendszerint egy-egy tánti, két Keszthelyen iskolába járó és a családi házban lakó unokatestvér. Átlag huszonkét teríték volt az asztalon, nyáron több, télen kevesebb, mert a műhelyben nyaranta többen dolgoztak. A nagy konyhát használták ebédlőnek is. Vacsorára a nagyszülők és a szülők mindig -akkor készített ételt fogyasztottak, míg a gyermekeknek és az alkalmazottaknak a déli maradék jutott. Az ebédhez csak vizet szolgáltak fel, vacsorához azonban bort is tettek az asztalra.

Az idősebb Opel Károlyné kis termetű, de hihetetlen nagy munkabírású, dolgozó és erélyes asszony volt. Mint több generációs iparos lány értett az üzlethez és bele is szólt annak vezetésébe. Gyermekeit és később unokáit keményen fegyelmezte, de igen nagy szeretettel foglalkozott gondolataival. Fő tulajdonsága takarékosága lehetett. Menye, okos asszony lévén, elfogadta anyósa irányító szerepét és így sikerült elérnie a közös háztartás nézeteltéréseit. Együttélésük alatt amúgyis a gyerekekkel kellett foglalkoznia.

Az inasok és a segédek hátul a műhelyben laktak, összecukható ágyaik voltak, amik napközben munkaasztalként működtek. Nyáron az udvari kútnál, télen a műhelyben mosakodtak. Ágyneműjüket és fehérneműjüket a családdal együtt mosták. A teleknek saját kútja volt és a szomszédos ház előtt is állt egy kút. Ezekből azonban csak az ipari vizet használták, mert főzéshez és iváshoz az uradalmi kertész előtti kútból hordta az egész utca a vizet.

Az idősebb Opel Károly a város tekintélyes polgára lett. Több választási ciklusban töltötte be a városi tanácsosi helyet. Munkáját ott is ellátja, de napjait szívesebben tölti saját műhelyében. Az évek múltával azonban az ő lakása egyre csendesebb lett, fiáé pedig egyre hangosabb. Nem tévesztettük el neve írását, hiszen későbbi halálakor is így vészték azt sírkövére. Fia azonban már egyszer sem mulasztja el aláírásakor megkettőzni a p betűt. Nincs írásos nyoma annak, hogy ezt az írásmódot hatósági, belügyminiszteri engedéllyel használták volna. Így elképzelhető, hogy az ifjú Oppel Károly - mert szerinte így kiemelve magyarosabb a név - önhatalmúlag változtatta meg nevük írását.

Ezt leírva, családi legendát döntünk meg, mert a mai leszármazottak mind úgy tudják, hogy a bevándorolt „magyarosított” így a nevét. Az eddig feltárt adatok szerint azonban csak a most leírt feltételezést igazolják.

Már a régi házra felkerült új cégtábla: Oppel Károly kocsigyártó, nyerges mester és szíjgyártó”. Ezt később az új házra is

feltehetik. Anyagi gondjai az egyre gyarapodó családnak nem voltak, sőt jelentős készpénz vagyonnal is rendelkeztek. Egy 1881.január 23-i feljegyzés szerint 3.886 frt. 5 krajczár volt az idősebb mester által kölcsönadott összeg. Adószai között egy ügyvéd, két kereskedő /!/, két iparos és egy maganzó nevét örökítette meg az írás.

Az öreg mester fia is követi apját a város szolgálatában. Képviselőtestületi taggá választják, ettől kezdve inkább közéleti, mint ipari tevékenységet folytat. Apja életében a műhellyel nincsen gondja, azt majdnem haláláig az öreg vezeti. Eletének utolsó évét tölti csak gyengélkedve. 1887.április 16-án, az orvosi jelentés szerint, végelgyengülésben halt meg. Szelíd, jó ember, jó munkás, megbízható közéleti ember volt. Beosztottjai jó főnökeként élte le életét, családját nagyon szerette. Soha nem káromkodott, ha nagyon mérges volt, leánya emlékezte szerint azt mondta: „A fene egye meg engemet!” Unokája, Ödön úgy emlékezett, hogy legnagyobb szidása az volt: „Kuca teremtése mondom hát!”

A gyászoló házban hamarosan megjelentek a Csillag temetkezési vállalat emberei, a kaput bevonták fekete posztóval, kedvelt tartózkodási helyén, műhelyében állították fel az ezüst színű díszítéssel borított fekete ravatalt, ráállítva a fém koporsót. Hat kandaláberben égtek a borszesz lángok. A temetése 1887.április 18-án volt. A temetési szertartás a gyászháznál volt, azt Czuppon István kövágóórsi evangélikus lelkész végezte. A temetésen képviseltette magát a város előljárósa, a Keszthelyi Takarékpénztár Rt. Igazgatósága, részt vettek azon iparos társai és a kereskedők is. A „Keszthely” című lap április 24-i számában közli nekrológiát, megemlékezve községi előljáróságáról és takarékpénztári igazgató tanácsi tagságáról. A koporsót a gyászszertől a temetőig négy ló vontatta halotti hintó szállította. A fekete hintón négy oszlop tartotta a díszes tetőt a kocsis ülés mögött és két oldalán maradt díszítésű vastag üveglapokból készült a hintó oldalfala. A lovakon ugyancsak erre a célra készített gyászszerszámok voltak. A temetési vállalat emberei sújtásos magyar ruhát viseltek, ilyen öltönyt volt a kocsison is. A köznép „gyászhuszár”-nak nevezte őket.

A gyászhintót vontató lovak nem az uradalom méneséből valók voltak, a keszthelyi fuvarosok kölcsönözték azokat Csillagék, de így is jói mutattak. Ezidőtájt a halott lakóházától indult a temetési menet, ami ha nem is volt mindenkinél ilyen díszes, de a módját mindenki - anyagi helyzetétől függően - igyekezett megadni.

A Szent Miklós temető városi felőli részén ásták meg a sírját. Bölcsen rendezték őseink a temető ügyét. Külön részben temették a katolikusokat és a protestánsokat nehogy Gabriel arkangyal harsona szavára összemarakodjanak a halottak.

(A krónika második részét a következő számba közöljük.)